

OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

G.G'.G'affarova, R.F.Po'latov

KASBIY MA'NAVIYAT

FANIDAN
(BARCHA TA'LIM YO'NALISHLARI I KURS
MAGISTRATURA TALABALARI
UCHUN USLUBIY QO'LLANMA)

CHIRCHIQ - 2024

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

Gulchehra G'AFFAROVA
Ro'zimurod PO'LATOV

KASBIY MA'NAVIYAT
O'QUV-USLUBIY QO'LLANMA

Chirchiq – 2024

UO'K 174;005.32;37.013

KBK 87.77;74.0

G' 16

G'affarova G.G., Po'latov R.F. /**Kasbiy ma'naviyat**:/ barcha ta'lim yo'nalishi 1-kurslar magistrlar uchun uslubiy qo'llanma. – Toshkent: "Renesains sari", 2024. – 256 bet.

Ushbu o'quv-uslubiy qo'llanmada kasbiy faoliyat ijtimoiy-madaniy hodisa sifatida maqsadlar, vazifalar, mavzu, vositalar, usullar, natijalarni o'z ichiga olgan murakkab tuzilishga ega. Mutaxassisning yuqori kasbiy madaniyati kasbiy muammolarni hal qilishning rivojlangan qobiliyati bilan tavsiflanadi, ya'ni rivojlangan professional tafakkur va ong, kasbiy ma'naviyat fanini o'zlashtirilishi magistrlar kasbiy-pedagogik ijodkorligini rivojlantiradi, reproduktiv, produktiv, qisman izlanishli, kreativ fikrlashi, o'quv fanlarining didaktik ta'minotini ishlab chiqish, mashg'ulot jarayonida ishlanmalarini tayyorlashi, kasbiy-pedagogik ijodkorligini modernizatsiyalashi va rivojlantirishning didaktik tuzilmasi, klasterli modeli, algoritmik xaritasini ishlab chiqish kabi bilim, ko'nikma, malakasi va amaliy faoliyat tajribasi shakllanadi va kompetentsiyasi rivojlanadi.

Mualliflar:

G.G'. G'affarova – Chirchiq davlat pedagogika universiteti professori, falsafa fanlari doktori

R.F.Po'latov – CHDPU Gumanitar fanlar fakulteti Milliy g'oya, ma'naviyat asoslari va huquq ta'limi yo'nalishi talabasi

Taqrizchilar:

N.A. Nazarov – falsafa fanlari doktori, professor

O.J. Uraqova – falsafa fanlari doktori, dotsent

UO'K 174;005.32;37.013

KBK 87.77;74.0

Ushbu o'quv-uslubiy qo'llanma ChDPU Gumanitar fanlar fakulteti Ilmiy kengashining 2024-yil 27 apreldagi 9-sonli qaroriga asosan barcha 1-kurs magistratura ta'lim mutaxassisliklari uchun tayyorlangan hamda nashrga tavsiya etilgan.

ISBN 9789910939211

© G.G'. G'affarova va b., 2024

© "Renesains sari", 2024

KIRISH

Kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlar o'qituvchi shaxsining kasbiy ijtimoiylashuvi jarayonida shakllanadi, o'zgaradi, zaiflashadi yoki mustahkamlanadi (o'qituvchi shaxsining kasbiy ijtimoiylashuvi - kasbiy tajriba va madaniyatni o'zlashtirish va individuallashtirish (o'qituvchi shaxsini individuallashtirish - kasbiy munosabatlarni o'zlashtirishning o'ziga xos individual usuli va shakli). Bu jarayonda o'qituvchi bir vaqtning o'zida o'zi egallagan kasbiy ahamiyatga ega bo'lgan fazilatlarining tashuvchisi va dirijyori, ijtimoiy sharoitlarning unga ta'sir qilish Obyekti va pedagogik faoliyatni va o'zini faol ravishda o'zgartiruvchi subyekt sifatida ishtirok etadi.

Fanning maqsadi – «Kasbiy ma'naviyat» fanini o'qitishdan asosiy maqsad, magistrantlarga o'z mutaxassisligi bo'yicha mustaqil fikrlay olish, hamkasblari orasida muomala odobi, kasbiy etikasi, estetikasi hamda shaxsiy sifatлари rivojlanishida muhim o'rin tutadi. Kasbiy ma'naviyat fani shakllanishining taraqqiyot bosqichlari, xalqimizning tarixan boy madaniy, ma'naviy merosi, ma'naviy- ma'rifiy takomil bosqichlari, milliy ma'naviyatimizning umumbashariy qadriyatlar bilan uyg'unligi, uning o'ziga xos betakror xususiyatlari, inson va jamiyat ma'naviyatini yuksaltirish yo'llarini o'rgatish hamda ularni amalda tatbiq etish ko'nikmasini hosil qilishdan iborat.

Axloq – kishilarning bir-birlariga, oilaga, jamiyatga bo'lgan munosabatlarida namoyon bo'ladigan xatti-harakatlari, xulq-atvorlari, odoblari majmui. Huquqdan farqli ravishda axloq talablarini bajarish-bajarmaslik ma'naviy ta'sir ko'rsatish shakllari (jamoatchilik tomonidan baho berish, qilingan ishni ma'qullash yoki qoralash) bilan belgilanadi. Axloqni etika fani o'rganadi. Insoniyat taraqqiyotida axloq muhim o'rin tutadi. Sharqning buyuk mutafakkirlari insonni axloqiy kamol toptirish, uni har tomonlama rivojlantirish, ma'naviy qiyofasini shakllantirish jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri, deb qarashgan. Inson axloqiy, umuman ma'naviy va ma'rifiy jihatdan kamol topishi jarayonida turli tarixiy bosqichlardan – johillik, nodonlikdan ilmga, yovuzlikdan ezgulikka,

vahshiylikdan insoniylikka o'tarkan, jamiyat ham shu tariqa rivojlanadi.

Kasbiy etika paydo bo'lishidan oldin ilmiy axloqiy ta'limotlarni yaratishga, bu haqda nazariyalar yaratilishidan oldin, har kuni tajriba, bir yoki boshqa kasbning o'zaro bog'liqligini tartibga solish zarurati, muayyan etika talablarining xabardorligi va dizayniga olib keldi. Kasbiy etika har kuni axloqiy ongning namoyon bo'lishi sifatida sodir bo'ladi, keyin har bir professional guruh vakillarining xulq-atvorining umumiy amaliyoti asosida ishlab chiqiladi. Ushbu boshlanmalar yozma va yozilmagan xatti-harakatlar va nazariy xulosalar shaklida saqlangan. Bu har kungi ongdan professional axloq sohasida nazariy ongga o'tishni bildiradi. Kasbiy axloq normalari darhol tan olinmaydi, bu fikrlarning kurashi tufayli sodir bo'ladi. Kasbiy ma'naviyat va jamoat ongi o'rtasidagi munosabatlar an'anaga bog'liq. Turli xil professional etika o'z an'alariga ega, bu asrlar davomida ma'lum bir kasb vakillari tomonidan ishlab chiqilgan asosiy axloqiy normalarning davomiyligi mavjudligini ko'rsatadi.

Fanning vazifalari:

- magistrantlarning kelgusi kasbiy faoliyatlari uchun puxta nazariy asos yaratish;
- ularda nazariy hamda amaliy mashg'ulotlarni tashkil qila olish, ko'nikma va malakalarini shakllantirish;
- bo'lajak magistrlardagi jahon ilmiy axborotlari (jumladan, internet tizimi)dan foydalanish, mutaxassislik fanlarini o'qitishda zamonaviy texnologiyalarni qo'llay olish, ilmiy izlanishda yechimlari eng qulay va sodda variantlarni topa bilish vaamalga joriy etish qobiliyatini rivojlantirish;
- ularga axborot xurujlari, ma'naviy tahdidlar va ommaviy madaniyatning zararli oqibatlarini oldini olishda mutaxassislik fanlari yutuqlariga tayanish, uning ilmiy-nazariy-metodologik uslublaridan foydalanish metodlari, usul va vositalarini o'rgatishdan iborat.

Shuningdek, kasbiy ma'naviyat fani rivojida jismoniy tarbiyaning uyg'unligi, tibbiy va ekologik tarbiyaning axloqiy asoslari, shaxs tarbiyasiga ijtimoiy

muhitning ta'siri, zamonaviy axloqiy tarbiyaning yutuqlari va kamchiliklari;

- kasbiy ma'naviyat fanini rivojlantirishda axloqiy madaniyatni shakllantirishning dolzarb masalalari, magistrlar fanni o'zlashtirish orqali bilim, ko'nikma, malaka va amaliy tajribaga ega bo'lishlari zarur.

- Ushbu fanning o'quv rejadagi boshqa fanlar bilan o'zaro bog'liqligi va uslubiy jihatdan uzviy ketma-ketligi asosida magistrlar "Kasbiy ma'naviyat" fani o'quv rejasidagi inson va jamiyat hayoti hamda faoliyatini o'rganuvchi – "Ilmiy tadqiqot metodologiyasi", "Umumiy psixologiya", "Mutaxassislik fanlarini o'qitish metodikasi" kabi fanlar bilan uzviy bog'liqlikda rivojlantiriladi.

"Kasbiy ma'naviyat" o'quv fanini o'zlashtirish jarayonida magistrlarda namoyon bo'ladigan kasbiy sifatlar quyidagilar:

- kasbiy ma'naviyat fanini o'zlashtirish jarayonida magistrlar professor-o'qituvchi tomonidan yuklatilgan kasbiy sifatlarini rivojlantiruvchi vazifa va talabalarni mustaqil bajara olish ko'nikmasini hosil bo'lishi, o'quv-tarbiyaviy sifatleri, mustaqil ilmiy faoliyatini tashkil etish asosida magistrlar dunyoqarashini rivojlanadi, o'quv-tarbiya jarayoni samaradorligini oshirish bo'yicha innovatsion interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha kompetensiyalari shakllanadi;
- kasbiy ma'naviyat fanining boshqa fanlar bilan o'zaro aloqadorlik asosida tahlil etish asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-ijodiy pedagogik ijodkorligi mazmun-mohiyati va ijtimoiy holati, ijtimoiy-psixologik sifatleri oshib borishi, kreativ fikrlashlarini rivojlantirishning pedagogik shart-sharoitlari va didaktik imkoniyatlari aniqlashtiriladi;
- kasbiy ma'naviyat fani o'zlashtirilishi magistrlar kasbiy-pedagogik ijodkorligini rivojlantiradi, reproduktiv, produktiv, qisman izlanishli, kreativ fikrlashi, o'quv fanlarining didaktik ta'minotini ishlab chiqish, mashg'ulot jarayonida ishlanmalarini tayyorlashi, kasbiy-pedagogik ijodkorligini modernizatsiyalashi va rivojlantirishning didaktik tuzilmasi, klasterli modeli, algoritmik xaritasini ishlab chiqish kabi bilim, ko'nikma, malakasi va amaliy faoliyat tajribasi shakllanadi va kompetensiyasi rivojlanadi.

Xulosa qilib aytganda, ma'naviyat insonni jamiki boshqa mavjudotlardan ajratib turuvchi ijtimoiy hodisa, odam ruhiy va aqliy olamining majmui, inson qalbidagi ilohiy nur bo'lsa, kasbiy ma'naviyat kasb-hunar ta'limi tizimining kasbga yo'naltirilgan nazariya va amaliyot bosqichidagi faoliyatidir.

I-BOB. KASBIY MA'NAVIYATGA KIRISH

I-mavzu. Kasbiy ma'naviyat fanining predmeti, maqsad va vazifalari

Reja:

1. Kasbiy ma'naviyat fanini o'rganishning dolzarb muammolari.
2. Kasbiy ma'naviyat fanlarining o'qitish asosiy talablari.
3. Professional etika tushunchasi va ahamiyati.
4. Kasbiy ma'naviyatning mutaxassislar tayyorlashdagi o'rni va ta'lim yo'nalishidagi boshqa fanlari bilan bog'liqligi.

Tayanch atamalar: kasb, ma'naviyat, kasbiy tayyorgarlik, ixtisoslik, talablar, mutaxassislar tayyorlash, amaliy ko'nikmalar, mehnat faoliyati, malakali inson, qadr-qimmat, odob, axloq, milliy qadriyatlar, muomala madaniyati, mayllar, o'nglanmaganlik, ruhiy tahlil, etiket, zamonaviy etiket, milliy etiket, axloqiy madaniyat.

1.1. Kasbiy ma'naviyat fanini o'rganishning dolzarb muammolari

Kasb - (lotincha: professio - rasmiy ko'rsatilgan mashg'ulot, ixtisoslik) - maxsus nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalar majmuiga ega tajribali shaxsning mehnat faoliyati turi hisoblanadi. Kasb - bu juda keng qamrovli tushuncha bo'lib, uni turlicha ta'riflash mumkin. Ba'zi bir olimlar kasb - bu inson ijtimoiy-iqtisodiy faoliyati turi bo'lib, moliyaviy to'qlik yoki yetishmovchilik uning natijasidir deb aytsalar, yana boshqa guruh mutaxassislar «kasb» tushunchasiga insonning bilim darajasi, dunyoqarashi va boshqa shunga o'xshash omillarga bog'liq holda o'z o'zini realizatsiya qilish jarayoni sifatida qaraydilar.

Kasb - kishining mehnat faoliyati, doimiy mashg'uloti turi; muayyan ish turini malakali bajarishga imkon beradigan bilim, mahorat, tajribani talab etadi. Kasblar ichida mehnat faoliyatining eng tor sohasi bilan ajralib turadigan ixtisoslar bor (masalan, vrachlik kasbida xirurg, oftalmolog, dermatolog va boshqa). Kasb, odatda, shaxsning asosiy tirikchilik manbai hisoblanadi.